

MGA PANGESEN-KESEN TUNG KALDAW-KALDAW

TUNG:

TINAGBANWA

KINUYONON

PILIPINO

ININGLIS

Public Domain Copy
DO NOT REMOVE

Published
in cooperation with
Bureau of Public Schools
and
Institute of National Language
of the
Ministry of Education and Culture
Manila, Philippines

Additional copies of this publication may be obtained
from:

TCP
P.O. Box 423
Greenhills, Metro Manila

A Phrase Book for Calamian Tagbanwa
29.23-1181-3.35C 57.140PQ-814093B
Printed in the Philippines

PAUNANG SALITA

Ang isang katangiang masasabi tungkol sa Pilipinas ay ang pagkakaroon nito ng iba't ibang pangkat etniko na nag-aangkin ng kani-kanilang wikang katutubo. Gayon man, ito'y hindi naging balakid sa pag-unlad ng bansa, bagkus nagpatibay pa nga sa pagbubuklod at pagkakaisa ng mga mamamayan tungo sa pagkakaroon ng isang diwang panlahat.

Ang aklat na ito ay isa sa serye ng ganitong uri ng mga babasahing inihahanda para sa higit na ikalilining ng mga kaalaman, kakayahan, kasanayan, pagpapahalaga at pagmamahal sa sariling wika ng mga mag-aaral.

Sinikap na malakipan ang aklat ng mga paksang inaaakalang magdudulot ng malaki at makabuluhang kapakinabangan sa mga gagamit nito. Sa paghahanda ng mga ito'y isinaalang-alang ang mga pangkalahatang layunin ng bansa. Isinaalang-alang din ang mga pangkasalukuyang pangangailangan ng mga mag-aaral sa pagpapalawak at pagpapayaman ng kanilang talasalitaan, paglinang ng kakayahang gumamit ng wikang gamitin at wastong pagsulat nito. May inilakip ding mga pagsasanay na inaaakalang makatutulong sa mabisang pag-aaral ng wika. Matitiyak na ganap na nilang natutuhan at nauunawaan ang wika kung ito'y buong katalinuhan na nilang natatalakay sa klase at naiuugnay o nagagamit sa tunay na buhay.

Buong pagmamalaking inihahandog ng Ministri ng Edukasyon at Kultura ang aklat na ito taglay ang matapat na hangarin at mithiing lalo pang mapataas ang uri ng edukasyon para sa di marunong bumasa at sumulat sa pamamagitan ng pag-aaral ng kinagisnang wika. At inaasahan din sa gayon ang madaling pagkatuto ng wikang pambansa.

Onofre D. Corpuz
Ministro ng Edukasyon at Kultura

PREFACE

The purpose of this book is to help speakers of Tinagbanwa (Calamian Tagbanwa) communicate more acceptably with speakers of Pilipino, Cuyonon, and English.

Commonly used expressions are given in four languages. In most cases the Tinagbanwa and Kinoyonon equivalents are given on the left hand pages (even-numbered) and the Pilipino and English equivalents are given on the right hand pages (odd-numbered). These expressions are grouped by topics and may or may not be organized into dialogues between two people. Translations are not word for word, but are designed to express each phrase in a way that is natural to the speakers of that particular language.

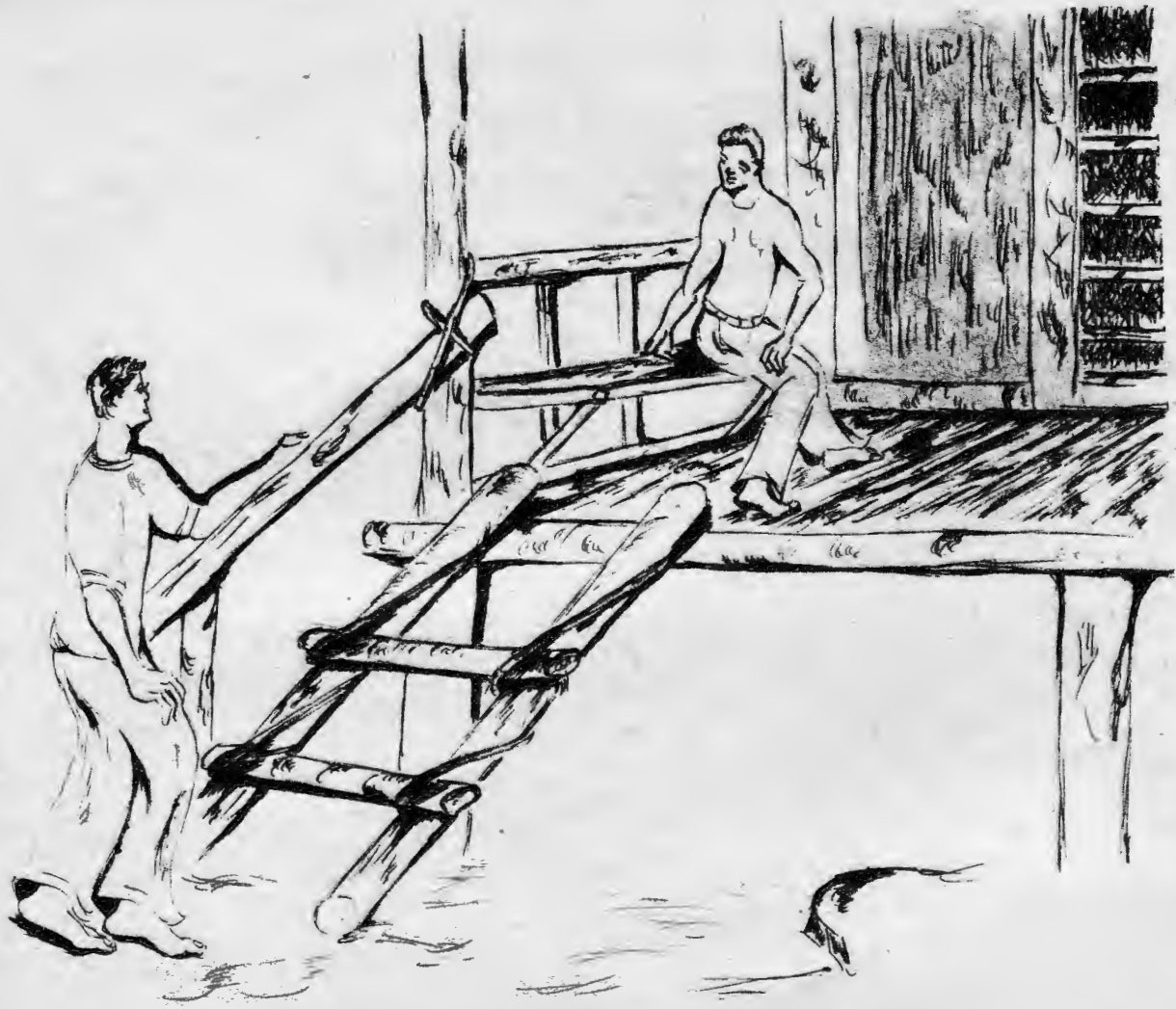
The majority of the English phrases were taken from a similar previously published booklet designed for speakers of Kagayanen ("Mga Pangadlaw-adlaw Na Ambalen"). Likewise most of the Pilipino material was drawn from the same source, except for five sections supplied by Mrs. Eufemia Marquez, teacher at Banwang Daan Elementary School, Banwang Daan, Coron, Palawan.

The Tinagbanwa phrases were compiled with the assistance of Mr. Rudolfo Aguilar of Cabugao, Coron, Palawan and of Mr. Rafael Aguilar of Banwang Daan, Coron, Palawan.

The Cuyonon phrases were supplied by Mrs. Eufemia Marquez, teacher at Banwang Daan Elementary School, Banwang Daan, Coron, Palawan and checked by Mrs. Jacobina Perez, teacher at San Rafael Elementary School, San Rafael, Busuanga, Palawan. The illustrations were done by Mr. Rafael Aguilar of Banwang Daan, Coron, Palawan.

The time and assistance given by all of the above is deeply appreciated.

<u>Yang Mga Kamtangan Yang Librung Naa</u>	<u>Page</u>
Mga Bitalang Garamiten Tung Baklung Nagirita	2-3
Pagdarayawen	4-5
Mga Pangesen-kesen Tung Kaldaw-kaldaw	6-9
Natetenged Tung Pagpabalita	12-13
Natetenged Tung Pamilya	14-15
Yang Pangguuy Tung May Mga Kaampiran	16-17
Natetenged Tung Mga Masiit	20-21
Mga Parti-parti Yang Tinanguni Ta	22-23
Natetenged Tung Pagararalen Tung Dumang Bitala	26-27
Natetenged Tung Pagsurulaten	28-29
Natetenged Tung Pagparanganen	32-33
Mga Palanganen	34-35
Natetenged Tung Panindaan	36-37
Natetenged Tung Pagsaraayen	40-43
Mga Panimpu	44-45
Mga Pagsirimpanen Tung Pagpakled Tung IskuiIaan	48-49
Mga Garamiten Tung Paglilimpiuen Ta Tinanguni	50-51
Mga Matitinlung Panggalang	52-53
Mga Tawul Ang Ipakdul Tung Mga Iskuila	54-55
Mga Awel Ang Suruutun Yang Mga Baway May Yang Mga Lalii	56-59
Mga Ayep	60-61
Mga Uras	64-69
Mga Bilang	70-71
Mga Kuarta	72-73
Mga Tabas	74-75

Mga Bitalang Garamiten Tung Baklung Naqirita

Pagdarayawen

Mga Pangesen-kesen Tung Kaldaw-Kaldaw

Mga Bitalang Garamiten Tung Baklung Nagirita

Tung dalan

1. Aria pa manliit?	1. Sadin kaw nagalin?
2. Aria pa paaning?	2. Sadin kaw magpakon?
3. Asan ka ilem.	3. Dian lamang.
4. Mamasyaraw ilem tung baryu.	4. Magpamasyar ako lamang sa bario.

Tung balay

1. Tagbalay!	1. Tagbalay!
2. Naawa ra pala,	2. Digi ka ra gali.
3. Takwal
Pakled
Karung	3. Saka
Seled
Gorang
4. Tukawaw ra tung numyu.	4. Magona ako ron kanindo.
5. Mulikaw ra.	5. Magoli ako ron.
6. Mulik ita ra amu.	6. Magoli kita ren.

Sa daan:

1. Saan kayo nanggaling?
2. Saan kayo pupunta?
3. Diyan lang.
4. Pupunta ako sa inyo.

1. Where are you coming from?
2. Where are you going?
3. I am going there.
(I am just walking.)
4. I am going to your place.

Sa bahay:

1. Tao po!
2. Kayo pala.
3. Umakyat kayo.
Tuloy po kayo.
Umupo po kayo.
4. Mauuna na ako sa inyo.
5. Uuwi na ako.
6. Tayo na.

1. Hello.
(call when approaching house)
2. Its you!
3. Come on up.
Come inside.
Please sit down.
4. I'll go ahead.
(said when leaving)
5. I'm going home.
6. Let's go now.

Pagdarayawen

1. Matinlu yang ana mu, matambek.	1. Matinlo ang imong bata, matambek.
2. Matinlung istaran yang lugar mu.	2. Matinlong istaran ang imong lugar.
3. Agalelyagaw taa, malimeng ang banwa.	3. Naliliag ako digi, malimbeng nga banwa.
4. Maayenang maglutuk.	4. Maayad kaw nga magloto.
5. Pinakamasabur yang pamangan ang atii.	5. Pinakamasabor ang pagkaen nga dato.
6. Maayenang magbitala ta Inglis.	6. Poirti kaw maglimeg y Inglis.
7. Pasinsia ilem, belagan engeru.	7. Pasinsia lamang ara ko y enged.
8. Selamat ilem.	8. Selamat lamang.

1. Maganda ang iyong anak.
Napakalusog.	1. Your child is beautiful.
So healthy.
2. Magandang tirahan ang inyong
lugar.	2. Your place is a nice place
to live.
3. Gusto ko rito. Tahimik na
lugar.	3. I like it here; it's a
peaceful place.
4. Mahusay kang magluto.	4. You are a good cook.
5. Napakasarap ng pagkaing iyon.	5. That meal was delicious.
6. Mahusay kang magsalita ng
Ingles.	6. You are an expert at speaking
English.
7. Ipagpaumanhin po ninyo, hindi
ko po sinasadya.	7. Sorry, it wasn't intentional.
8. Salamat po.	8. Thank you.

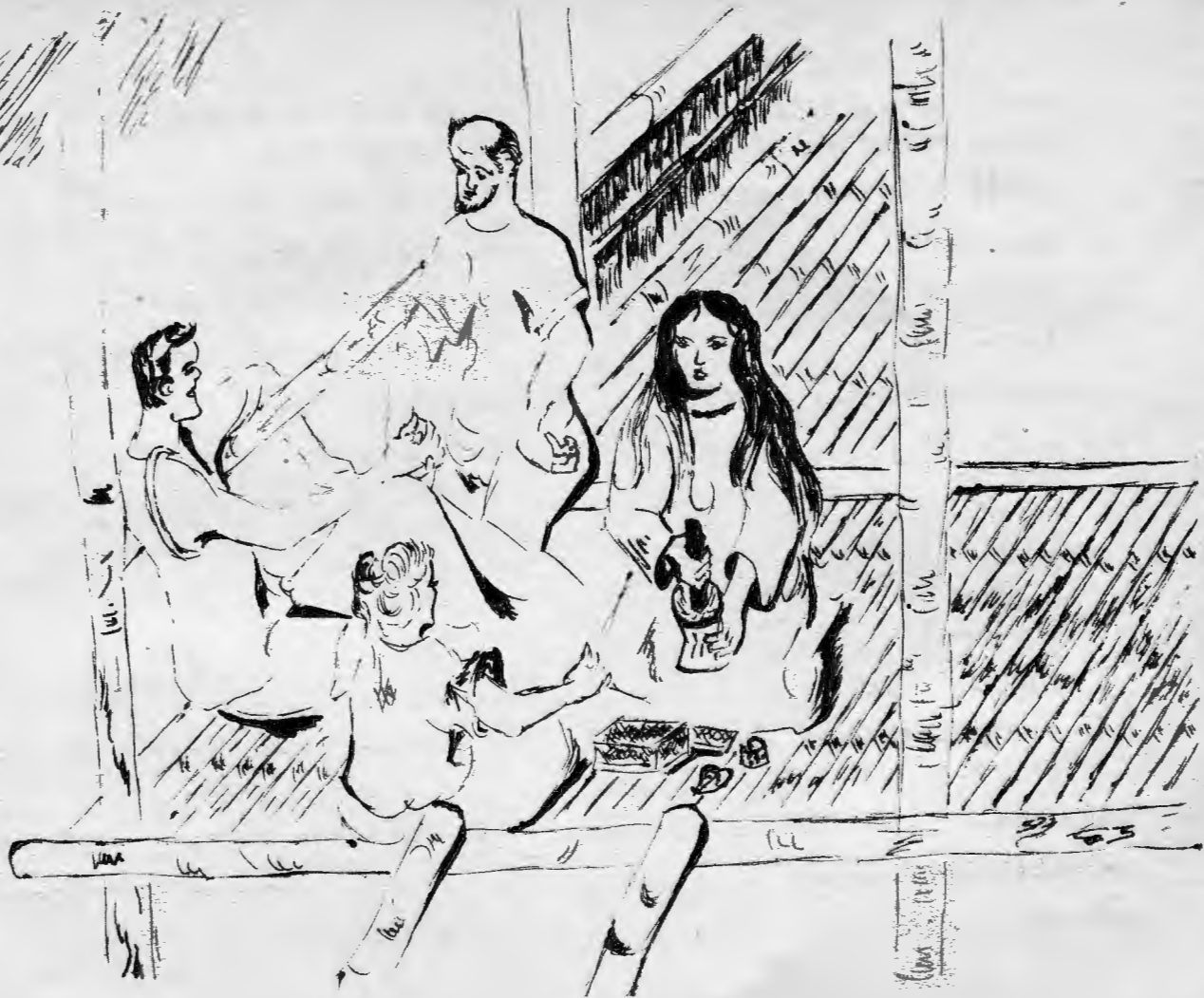
Mga Pangesen-kesen tung kaldaw-kaldaw

1. Indi agaaskeanu.	1. Indi ko maelaman.
2. Pawayaan mu ra ilem.	2. Pabayaan mo ron lamang.
3. Bala ra tung nuyu.	3. Bala ren kanimo.
4. Yuu ra ilem.	4. Ako ron lamang.
5. Panawaw ra.	5. Panaw ako ron.
6. Tania kanay.	6. Digi ka anay.
7. Ieklay kanay ta Pepsi.	7. Daraan mo ako anay Pepsi.
8. Abrian mu yang purta.	8. Abrian mo ang porta.
9. Siraduan mu yang bintana.	9. Siradoan mo ang bintana.
10. Elat kanay.	10. Elat anay.
11. Magnunuta tung yeen.	11. Magtabid kaw kanaken.
12. Tinu pay aruman mu?	12. Sino ang imong kaiban?
13. Agailala mu yang mayor tung lugar ang atii?	13. Nakikilala mo ang mayor sa lugar nga dato?
14. Agailalaw ilem tung ityura.	14. Akilala ko lamang sa itsura.
15. Tinu pay aran na?	15. Sino anang aran?

1. Hindi ko alam.	1. I don't know.
2. Bayaan mo na.	2. Never mind.
3. Bahala kayo.	3. It's up to you.
4. Ako na.	4. I'll do it.
5. Aalis na ako.	5. I'll be going now.
6. Halika rito.	6. Come here.
7. Dalhan mo ako ng Pepsi.	7. Bring me a Pepsi.
8. Buksan mo ang pinto.	8. Open the door.
9. Isara mo ang bintana.	9. Close the window.
10. Sandali lang	10. Please wait a moment.
11. Sumama kayo sa akin.	11. Come with me.
12. Sino ang kasama mo?	12. Who is your companion?
13. Kilala mo ba ang alkalde sa
lugar na iyon?	13. Do you know the mayor of
that place?
14. Kilala ko siya sa mukha.	14. I know him by sight.
15. Ano ang pangalan niya?	15. What is his name?

16. Indi ra matandaanu,
nalipatanu ra.	16. Indi ko ron matatandaan
nalipatan ko ron.
17. Indi maintindianu.	17. Indi ko maintindian.
18. Unu pa taa?	18. Ano lagi?
19. Unu pa tia?	19. Ano dia?
20. Unu pa tiid?	20. Ano dato?
21. Ninu pang lapis tia?	21. Kinong lapis dan?
22. Sanu pa?
Tinu pa?
Ninu pa?	22. Inoro?
Sino?
Y kino?
23. Ay pa?
Ay wa?
Ya pa agari?	23. Sadin?
Ayamo?
Samaoro?
24. Ay wa indi?	24. Ayamo indi?
25. Uliten mu kanay yang inaning
mu.	25. Oliten mo anay ang imong
ingkoon.
26. Puidiaw ka wasu maugpuan mu?	26. Puidi mo ako kabay'makaibanan?
27. May sinsilyu mu asan?	27. May sinsilyo kaw dian?
28. Pagaapuraw!	28. Nagadali ako!

16. Hindi ko matandaan.
Nakalimutan ko na.	16. I don't remember./I have
forgotten.
17. Hindi ko maunawaan.	17. I do not understand.
18. Ano ito?	18. What is this?
19. Ano iyan?	19. What is that?
20. Ano iyon?	20. What is that yonder?
21. Kaninong lapis iyan?	21. Whose pencil is that?
22. Kailan?
Sino?
Kanino?	22. When?
Who?
Whose?
23. Saan?
Bakit?
Papaano?	23. Where?
Why?
How?
24. Bakit hindi?	24. Why not?
25. Pakiulit mo nga ang iyong
sinabi.	25. Please repeat what you said.
26. Maaari bang samahan mo ako?	26. Would you please accompany me?
27. May barya ka ba?	27. Do you have small change?
28. Nagmamadali ako!	28. I'm in a hurry.

Natetenged Tung Pagpabalita

Natetenged Tung Pamilya

Yang Pangguuy Tung May Mga Kaampiran

Natetenged Tung Pagpabalita

1. Taga ari amu pa engaged?	1. Taga sadin kamo engaged?
2. Aria pagistar numanyan?	2. Sadin kamo nagaistar dadi?
3. Aria pa manliit numanyan?	3. Sadin kamo nagalin dadi?
4. Unu pay matawangu tung nuyu?	4. Ano kabay akeng matatabang kanimo?
5. Pamasyaraw ilem.	5. Agapamasiar ako lamang.
6. Baklua ilem ang nakawut?	6. Bago ka lamang nagabot?
7. Ee, bakluaw ilem ang nakawut ang nanliit tung Coron.	7. Een, bago ako lamang nagabot nagalin sa Coron.

1. Taga saan po ba kayong talaga?
2. Saan kayo nakatira ngayon?
3. Saan kayo galing ngayon?
4. Ano ang maipaglilingkod ko sa inyo?
5. Dumadalaw lang ako.
6. Kararating mo lang ba?
7. Oo, kararating ko lang kahapon mula sa Coron.

1. Where are you from originally?
2. Where are you staying now?
3. Where did you just come from?
4. What can I do for you?
5. I just came to visit.
6. Have you just arrived?
7. Yes, I came just yesterday from Coron.

Natetenged tung Pamilya

1. Bui pa ka ti tatay mu?
 2. Ee, piru ti nanay napatay yang sasang takun.
 3. Pira amu pang magpurutul?
 4. Walu aming magpurutul.
 5. Yawa yang pangulu?
 6. Belag, yuu yang kapusan.
 7. Pira rang takun yang idad mu?
 8. May kasawa mu?
 9. May mga ana mu ra?
 10. Ee, may mga anaw rang lima.
 11. Durua nga bawayan may tulu nga laliian.
1. Boi pa ra si tatay mo?
 2. Een, piro si nanay napatay ang isarang dagon.
 3. Pira kamong magborogtitinai?
 4. Walo kaming magborogtitinai.
 5. Ikaw ang kagorangan?
 6. Beken, ako ang kalibayenan.
 7. Pira ren imong idad?
 8. May asawa ka?
 9. May mga bata ka ren?
 10. Een, may mga bata ako rong lima.
 11. Darwa ka babai may tatlo ka lalaki.

1. Buhay pa ba ang tatay mo?	1. Is your father still living?
2. Oo, pero ang nanay ko ay namatay noong isang taon.	2. Yes, but my mother died last year.
3. Ilan kayong magkakapatid?	3. How many brothers and sisters do you have?
4. Walo kaming magkakapatid.	4. There are eight children in our family.
5. Kayo ba ang panganay?	5. Are you the eldest?
6. Hindi, ako ang bunso.	6. No, I am the youngest.
7. Ilan taon na kayo?	7. How old are you?
8. May asawa ba kayo?	8. Do you have a wife?
9. May mga anak na ba kayo?	9. Do you have children?
10. Oo, mayroon na akong limang anak.	10. Yes, I have five children.
11. Dalawang babae at tatlong lalaki.	11. Two are girls and three are boys.

Yang Pangguuy tung may mga Kaampiran

1. tatay	tay	tatay	father
2. nanay	nay	nanay	mother
3. ana	bata	anak	offspring
4. ana	bata	anak	son/daughter
5. kasawa	asawa	asawa	husband
6. kasawa	asawa	asawa	wife
7. balu	balo	balo	widower/widow
8. binalay	binalay	nobyay	fiancee
9. putul	bogtitinai	kapatid	brother/sister
10. kapusan, kapus	pinakalibayen	bunso	youngest
11. pangulu	kagorangan	panganay	oldest
12. apu	lolo	lolo	grandfather
13. bai	lola	lola	grandmother
14. apu	apo	apo	grandchild
15. amey/iney	tioen/tiaen	tiyuhin/tiyahin	uncle/aunt
16. angken	inables	pamangkin	nephew/niece
17. pinsan	ilog	pinsan	cousin

18. punyangan	panogangan	biyanan	parent-in-law
19. bayaw	bayaw	bayaw	brother-in-law
20. ipag	ipag	hipag	sister-in-law
21. minagad	manogang	manugang	son, daughter-in-law
22. magpararinti	magpararinti	(mga) kamag-anak	relative(s)
23. masigkabanwa	masigkabanwa/ kasimanwa	kababayan	townmate
24. ungkuy	tangay	kaibigan	friend
25. kasuay	kasoay	kaaway	enemy
26. tau	tao	tao	person
27. lalii	lalaki	lalaki	male
28. baway	babai	babae	female
29. mula	bata	bata	child
30. kawataan, sultirus	soltiros	binata	young man (unmarried)
31. darala	daraga	dalaga	young woman (unmarried)
32. mepet ang lalii/baway	malam nga lalaki/babai	matandang lalaki, babae	old man, woman

Natetenged Tung Mga Masiit

Mga Partiparti Yang Tinanguni

Natetenged tung mga Masiit

1. Malain yang pagparamatien na.
2. Tanya may masiit na.
3. Angayen mu yang manigbulung.
4. Ariaw pa manawag ta manigbulung?
5. Maun da yang pagparamatien mu?
6. Durug siit yang kuluu.
7. Nagsukaw tan lawii.
8. Nagailuuluaw, may kinitu pa.
9. Agmalariaenaw midyu.
10. Indiksiunana yeen.
11. Inemen mu yang bulung ang naa ang kada kereng yang kaldaw.

1. Makori ang anang paramatian.
2. Tana may anang masakit.
3. Pakonan mo ang manigbolong.
4. Sadin ako magtawag y manigbolong?
5. Maiwan ren ang imong paramatian?
6. Doro ka sakit akeng olo.
7. Nagsuka ako kagabi.
8. Nangilo ako ig may akeng init pa.
9. Ingmamalaria ako midyo.
10. Indiksiunan ta kaw.
11. Inemen mo ang bolong nga dia kada ogto ang adlaw.

1. Masama ang kanyang pakiramdam.
2. Siya ay may sakit.
3. Pumunta ka sa manggagamot.
4. Saan ako tatawag ng manggagamot?
5. Ano ang iyong nararamdaman?
6. Masakit ang aking ulo.
7. Nagsuka ako kagabi.
8. Nahihilo ako at may lagnat.
9. May malaria yata ako.
10. Iiniksiyunan kita.
11. Inumin ninyo ang gamot na ito tuwing tanghali.

1. He doesn't feel well.
2. He is sick.
3. Go to the doctor.
4. Where can I call a doctor?
5. Tell me how you feel.
6. I have a headache.
7. I vomited last night.
8. I feel dizzy and have a fever.
9. I think I have malaria.
10. I will give you a shot.
11. Take this medicine every day at noon.

Mga Parti-parti Yang Tinanguni Ta

1. kawala	braso	bisig	forearm
2. buku	likod	likod	back
3. tinanguni	lawas	katawan	body
4. duli	tulan	buto	bone
5. seang, selang	temed	baba	chin
6. debdeb	degan	dibdib	chest
7. talinga	talinga	tainga	ear
8. suyu	siko	siko	elbow
9. mata	mata	mata	eye
10. ityura	itsura	mukha	face
11. tulduk	todlo	daliri	finger
12. kakay	siki	paa	foot
13. kikilayen	dai	noo	forehead
14. bua	book	buhok	hair
15. kalima	alima	kamay	hand
16. pupusukun	tagiposon	puso	heart
17. tuud	tood	tuhod	knee

18. paka	ita	hita	leg, upper
19. bisit	batis	binti	leg, lower
20. kandas	atay	atay	liver
21. nganga	baba	bibig	mouth
22. ukub	koko	kuko	nail
23. dikel	lieg	liig, leeg	neck
24. urung	irong	ilong	nose
25. beweltaten	otok	tadyang	rib
26. palda	abaga	balikat	shoulder
27. tian	tian	tiyan	stomach, abdomen
28. isi	ipen	ngipin	teeth
29. duruklan	tebeg	lalamunan	throat
30. amaamaan	mabael nga todlo	hinlalaki	thumb
31. tulduk yang kakay, kayumut yang kakay	todlo ang siki	daliri ng paa	toe
32. dilak	dila	dila	tongue

Natetenged Tung Pagararalen Tung Dumang Bitala

Natetenged Tung Pagsurulaten

Natetenged Tung Pagararalen Tung Dumang Bitala

1. Maskeang magbitala ta Tinagalog?	1. Makaelam kaw maglimesg y Tinagalog?
2. Nagaintindiaw ta gesye piru indiaw ilem mabitala.	2. Nakakaintindi ako y maite piro indi ako lamang makalimesg.
3. Nagabiklangaw ka ta gesye.	3. Nakakalimesg ako ra y maite.
4. Unu pay _____ tung bitala mi?	4. Ano ang _____ sa indong bisara?
5. Nagaintindian mu yang nagianingu?	5. Naiintindian mo ang akeng ingkokoon?
6. Indim pisan nagaintindianu.	6. Ara ko enged y naiintindian.
7. Uliten mu kanay.	7. Oliten mo anay.
8. Magbitalaa ilem ta maluway.	8. Magbisara kaw lamang y maroya.
9. Maayena palang magbitala ta Inglis.	9. Mayad kaw gali maglimesg y Inglis.
10. Yang pagbitalaw belagan pulidu.	10. Ang akeng paglimesg beken y klarado.
11. Bakluaw pa ilem ang pagaral ang pagbitala ta Tinagbanwa.	11. Bago ako pa ra lamang nagaadal maglimesg y Tinagbanwa.

1. Marunong ba kayong magsalita ng Tagalog?	1. Do you know how to speak Pilipino?
2. Naiintindihan ko po ng kaunti ngunit hindi ako makapagsalita.	2. I understand a little but I don't know how to speak it.
3. Nakakapagsalita ako ng kaunti.	3. I speak it a little.
4. Ano ang ____ sa inyong salita?	4. How do you say ____ in your language?
5. Naiintindihan mo ba ang aking sinasabi?	5. Do you understand what I am saying?
6. Hindi ko po naiintindihan.	6. I don't understand.
7. Pakiulit mo nga.	7. Please repeat that.
8. Magsalita kayo ng marahan.	8. Speak more slowly.
9. Mahusay kayong magsalita ng Ingles.	9. You speak English well.
10. Hindi maayos ang aking pagsasalita.	10. My speech is not grammatical.
11. Nag-aaral pa lang akong magsalita ng Tagbanwa.	11. I am still learning how to speak Tagbanwa.

Natetenged Tung Pagsurulaten

1. Pablesay kanay yang 'ballpen' mu.
 2. Magpaekelaw ta sulat tung ni nanay.
 3. Pagkaministiranaw ta papil, silyu, may subri.
 4. Magpirmaa kanay taa.
 5. Eklan mu yang sulat ang naa tung upisina.
 6. Paalangay kanay ta duruang silyu ang tag-kikinsi may sam bilug ang tag-saisinta.
 7. Ari ami kaya puiding mapagpaekel ta tiligrama?
1. Pabeles anay imonng 'ballpen'.
 2. Magpadara ako y solat ki nanay.
 3. Nagakaministiran ako y papil, silyo, may sobri.
 4. Magpirma kaw anay digi.
 5. Daraen mo ang solat nga dia sa opisina.
 6. Pabakalen mu ako y darwang silyo nga tag-kikinsi may sa ka bilog nga tag-saisinta.
 7. Sadin kami kabay makapadara y tiligrama?

1. Pahiram nga po ng 'ballpen' ninyo sandali.
 2. Magpapadala ako ng sulat sa nanay ko.
 3. Kailangan ko ng papel, selyo, at sobre.
 4. Pumirma kayo rito.
 5. Dalhin ninyo ang sulat na ito sa koreo.
 6. Pagbilhan mo ako ng dalawang selyong tig-kikinse at isang selyong tig-sisenta.
 7. Saan kami maaaring magpadala ng telegrama?
1. May I borrow your pen for a moment?
 2. I will send a letter to my mother.
 3. I need paper, stamps and an envelope.
 4. Sign your name here.
 5. Take this letter at the post office.
 6. Sell me two 15 centavo stamps and one 60 centavo stamp.
 7. Where can we send a telegram?

Natetenged Tung Pagparanganen

Mga Palanganen

Natetenged Tung Panindaan

Natetenged Tung Pagparanganen

1. Agkanalenaw ra, nagasuwukaw pa.	1. Ingwawaw ako ron ig ingegetem pa ako.
2. Mamangan ita ra.	2. Magkaen kita ren.
3. Mamangan amu ta tudu, indi amu maeyak.	3. Magkaen kamo y matama indi kamo maeya.
4. Masabur yang pamangan ang naa, maaratarat ta gesye.	4. Masabor ang pagkaen nga dia, maaratarat y maite.
5. Pangan amu ilem.	5. Kaen kamo lamang.
6. Indiaw ra, bialaw ra.	6. Indi ako ron, bosog ako ren.
7. Paigmay kanay tiang wai.	7. Painemen mo ako anay dang tobig.

1. Ako ay nagugutom at nauuhaw. 1. I am hungry and thirsty.
2. Kumain na tayo. 2. Let's eat now.
3. Kumain kayong mabuti; huwag kayong mahihiya. 3. Eat well, don't be shy.
4. Masarap at maanghang-anhang ang pagkaing ito. 4. It's delicious and a little peppery.
5. Kumuha pa kayo. 5. Take some more.
6. Ayaw ko na, busog na ako. 6. I can't, I'm full.
7. Pahingi nga po ng inumin. 7. Give me a drink of water, please.

Mga Palanganen

Mga Gurulayen

1. maragusu	maragoso	ampalaya	ampalaya
2. tambu	tambo	labong	bamboo shoots
3. pusuk	poso	puso ng saging	banana blossom
4. sitaw	sitao	sitao, sitaw	beans--long
5. munggu	monggos	monggo, balatong	beans--mongo
6. ripulyu	ripolyo	repolyo	cabbage
7. balibunga, balaling	malambonga	kamoteng-kahoy	cassava
8. mais	mais	mais	corn
9. tarung	tarong	talong	eggplant
10. lasuna	lasona	bawang	garlic
11. alapiit, lauya	luya	luya	ginger
12. ukra	okra	okra	okra
13. sibuyas	siboyas	sibuyas	onion
14. pitsay	pitsay	petsay	pechay
15. katumbal	katumbal	siling pula	red pepper
16. kalubay	kalobay	upo	squash--white
17. kalawasa	kalabasa	kalabasa	squash--yellow
18. kamuting balagen	kamoting balagen	kamoteng-baging	sweet potato
19. kamatis	kamatis	kamatis	tomato

Mga Burak

1. atis	atis	atis	atis
2. abukadu	abokado	abokado	avocado
3. punti	saging	saging	banana
4. niuy, iuy	niog	niyog	coconut
5. beteng	beteng	buko	coconut-young
6. bayayas	bayabas	bayabas	guava
7. kalamunding	kalamansi	kalamansi	kalamansi
8. langka	langka	angka	jackfruit
9. pumangga	pumangga	mangga	mango
10. ukban	otban	dalanghita	orange
11. kapayas	kapayas	papaya	papaya
12. pinya	pinya	pinya	pineapple
13. aranga	narangha	suha	pomelo
14. kaimitu	kaimito	kaimito	star-apple

Mga Karni

1. karni ta baka	karni y baka	karning baka	beef
2. karni ta manu	karni y manok	karning manok	chicken
3. kalimangu	alimango	alimango	crab
4. daing	daing	daing	dried fish
5. ian	isda	isda	fish
6. karni ta baguy	karne y baboy	karning baboy	pork

Mga Irinemeg

1. kapi	kapi	kape	coffee
2. saa	tsaa	tasa, tsaa	tea
3. gatas	gatas	gatas	milk
4. tega	teba	tuba	coconut-toddy
5. wai	tobig	tubig	water

Natetenged Tung Panindaan

1. Tag pira pa yang sang yarda yang kinurting naa?	1. Tag pira ang sa ka yarda ang kinurting dia?
2. Durug maal, Puidi wasung matawaran?	2. Doro ron da kamaal, poidi rang matawadan?
3. Duru ra nganing agkabaratu naa.	3. Doro ren ngani kabarato dia.
4. Pira pa yang gustu mu?	4. Pira imong gosto?
5. Dulang-dulangan mu ka ta gesye.	5. Dogang-dogangan mo ra y maite.
6. Puidi mu wasu ikdul ta singku pibus?	6. Poidi mo ra kabay itatao y lima ka pibus?
7. Sigi. Pira pang yarda yang eklan mu?	7. Sigi. Pira ka yarda imong bebeelen?
8. Iney, malelyagang mangalang ta baay?	8. Nay, maliliag kaw magbakal y basket?
9. Tinu pay nagbuat tia?	9. Sino ang nagboat dan?
10. Yuu. Inubra ta kalimaw.	10. Ako. Ingboat dia y ang akeng alima.
11. Aria pang ngaaskeng magbuat ta baay?	11. Sadin kaw kaelam nga magboat y basket?
12. Tinuldukanaw yang nanayu.	12. Ingtoroan ako akeng nanay.

1. Magkano ang isang yarda ng telang ito.	1. How much is a yard of this cloth?
2. Ang mahal naman! Maaari bang tumawad?	2. That's expensive. Can't you give a discount?
3. Napakamura na ito.	3. It's very inexpensive as it is.
4. Magkano ang gusto mo?	4. How much would you want to pay for it?
5. Dagdagan mo pa ng kaunti.	5. Offer a bit more.
6. Ibibigay mo ba ng limang piso?	6. Can you give it for P5.00?
7. Sige. Ilan yarda ang kukunin mo?	7. Okay. How many yards do you want?
8. Ale, gusto ba ninyong bumili ng basket?	8. Ma'm, would you like to buy a basket?
9. Sino ang gumawa niyan?	9. Who made it?
10. Ako po. Gawa po ito sa kamay.	10. I made it myself. (It's handmade.)
11. Saan ka natutong gumawa ng basket?	11. Where did you learn how to make baskets?
12. Tinuruan po ako ng nanay ko.	12. My mother taught me.

Natetenged Tung Pagsaraayen

Mga Panimpu

Natetenged Tung Pagsaraayen

1. Ungkuy, kanu kung puidi ami kang mapasaay mi?
2. Mga putulu, puidi, ay wa indi? Ugaring yang barutu ta, yay telengan kung midyu lutaw pa.
3. Dispuis pa, yang garsulina ta midyu kulang. Ya ra ilem ay pagtarawangan ta.
4. Ee, ay wa, kung midyu kulang, indi, yay pagtarawangan ta?
5. Piru balik ita kang lagi?
6. Indi siguru. Duun ita ra ilem ngaelek.
7. Ari ita wasu magdayun?
1. Tangay, kong poidi kami ra makapasakay indo?
2. Mga bogtitinai, poidi ra, ayamo indi? Malamang ang ateng baroto omaw ang selengen kong midyo lotaw pa.
3. Dispois pa, ang ateng gasolina midyo korang. Omaw ren lamang ateng tarabangan.
4. Een, ayamo kong midyo korang, indi, omaw ron lamang ateng tarabangan?
5. Piro magbalik kita ra nga lagi?
6. Indi sigoro. Doto kita ren lamang magakatorog.
7. Sadin kita kabay magdayun?

1. Kaibigan, maaari ba ninyo kaming ipakisakay?	1. Friend, would it be possible for you to also let us ride along?
2. Mga kapatid, maaari rin, bakit hindi? Kaya lang tingnan natin ang ating bangka kung nakalutang pa.	2. It's okay folks, why shouldn't you? But we will have to take a look at the draft of the boat to make sure it is okay.
3. Siyanga pala, parang kulang ang ating gasolina. Pagtulong-tulungan na lang natin.	3. Oh, by the way, it seems that we may not have enough gasoline. We will just share expenses for it.
4. Aba, oo! kung medyo kulang nga e di pagtulong-tulungan natin.	4. Why yes of course, if there does not seem to be enough, we will share expenses for it.
5. Pero babalik din ba tayo agad?	5. But will we come back right away?
6. Hindi siguro. Doon na lang tayo matutulog.	6. Probably not. We'll just sleep there.
7. Saan kaya tayo tutuloy?	7. Where could we stay?

<p>8. Basking ay ra ay ra ilem.
Tatal, duru kang kailala ta.
Indi ita maalangalang.</p>	<p>8. Maski sadin kita lamang.
Total, doro ra ateng kakilala.
Indi kita maalangalang.</p>
<p>9. Piru matinlu ang may ekel tang
gesye ang para indi ita ka
maeyak.</p>	<p>9. Piro mayad da enged nga may
ateng darang maite agod indi
kita ra maeya.</p>
<p>10. Ee ka man. Yami may nasimpan
dang langaw ang karargaen da
ilem.</p>	<p>10. Een manda. Kami may nasimpan
deng dongkol nga karargaen den
lamang.</p>
<p>11. Ee, kung maning tii, balikanu
ra kanay yang puntiung san
tugdun.</p>	<p>11. Een, kong tolad dato, balikan
ko ren anay ang akeng saging
nga sa ka bulid.</p>
<p>12. Pakalia ra, magsaay ita ra.
Agapla ra ka man.</p>	<p>12. Magdali kaw, magsakay kita ren.
Nagaenas den manda.</p>
13. Ta, saay ita ra. Nani ra ka.	13. Ta, sakay kita ren, dagi ren da.

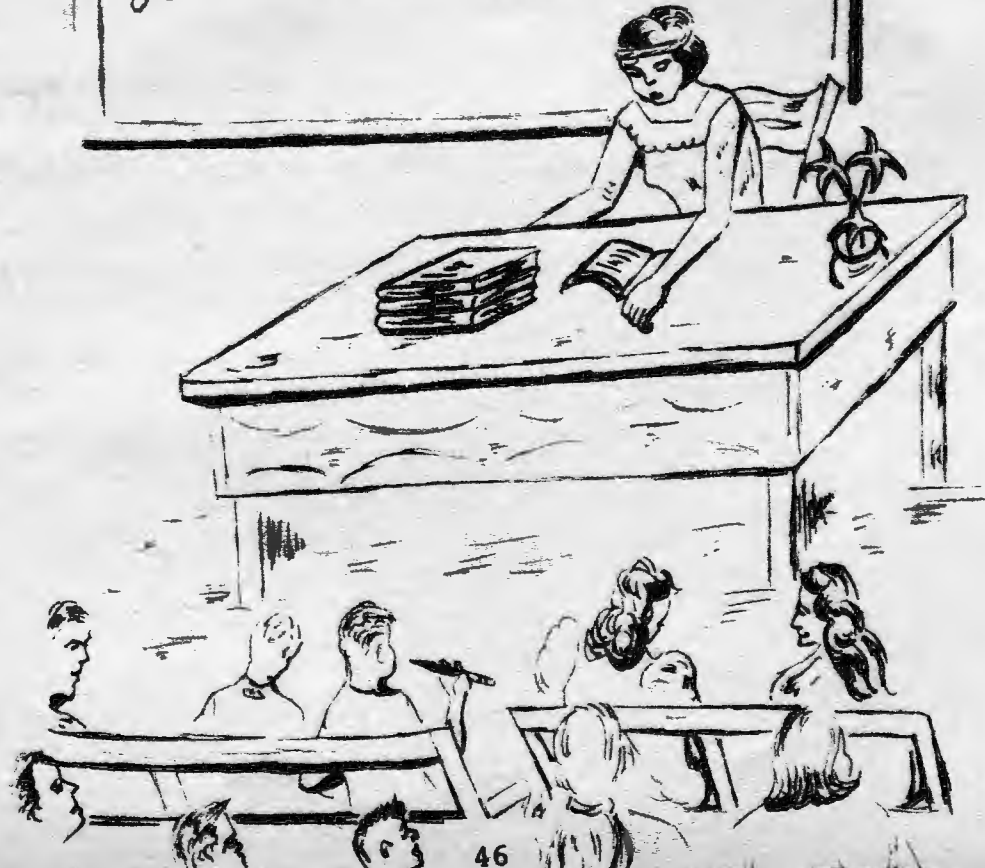
8. Kahit saan puede, marami naman tayong kakilala. Hindi tayo mahihirapan doon.	8. Just any old place will be all right. After all, there are so many people we know there. We won't have any difficulty.
9. Pero mabuti na yong mayroon tayong dalang kaunti para hindi nakakahiya.	9. But its good if we bring along with us a little something so we won't feel embarrassed.
10. Oo, nga. Kami ay mayroon na ring naihandang panggatong at ikakarga na lang.	10. That's right. We have already prepared some firewood. It just has to be loaded, that's all.
11. A, mabuti kung ganoon. Teka babalikan ko muna yong aking isang buwig na saging.	11. Okay, if that is how it is, I'll return and get one stalk of bananas.
12. Madali ka, aalis na tayo. Pahibas na nga.	12. Hurry up, we're going to go now. The tide is already going out.
13. Sige, sumakay na tayo, nakuha ko na.	13. Okay, let's go now, I've got it.

Mga Panimpu

1. Maayen indi ra ka pagkuran.
 2. Duru rag kinit sipurki kuarisma ra numanyan.
 3. Malamig.
 4. Durug palet sigun may balyu tung kabisayaan.
 5. Yang dalan durug kalugmuk natetenged pangukuran numanyan.
 6. Kuminuran ta nungapun ta duru-duru.
 7. Napuawaw natetenged tung duldul tan lawii.
 8. Makinit taa piru duun tung Baguio malamig.
1. Maayad ara ren da nagaoran.
 2. Mainit den dadi porki koarisma ren.
 3. Maramig.
 4. Maangin tenged may bagyo sa kabisayaan.
 5. Ang dalan doru kalonang natetenged tagoran dadi.
 6. Nagoran kaapon y doru-doru.
 7. Nabugtaw ako tenged sa linti kagabi.
 8. Mainit digi piro doto sa Baguio maramig.

1. Mabuti at hindi na umuulan. 1. It's good that it's no longer raining.
2. Napakainit dahil tag-init na ngayon. 2. It is very hot because it's dry season.
3. Maginaw. 3. It is cold.
4. Mahangin dahil may bagyo sa Bisayas. 4. It is very windy because there's a typhoon in Bisayas.
5. Maputik ang daan dahil tag-ulan. 5. The road is muddy because it's rainy season.
6. Umulan ng napakalakas kahapon. 6. It rained very hard yesterday.
7. Nagising ako kagabi dahil sa kulog. 7. The thunder woke me up last night.
8. Mainit dito pero maginaw sa Baguio. 8. It is hot here but is is cold in Baguio.

<u>Tinagbanwa</u>	<u>Kinoyonon</u>	<u>Pilipino</u>	<u>Inglis</u>
Kereng	tindeg	tumayo	Stand
Karung	gorang	umupo	sit
takwal	Saka	akyat	Come up
Indi	Indi	hindi	no
yuu	ako	ako	I, me

Mga Pagsirimpanen Tung Pagpakled Tung Iskuilaan
Mga Garamiten Tung Paglilimpiuen Ta Tinanguni
Mga Matitinlung Panggalang
Mga Tuwul Ang Ipakdul Tung Mga Iskuila
Mga Awel Ang Suruutun Yang Mga Baway May Yang Mga Lalii
Mga Ayep

Mga Pagsirimpanen Tung Pagpakled Tung Iskuilaan

1. Mandamus yang ityura.	1. Magparamos ang itsura.
2. Mangimara ta ayel ang limpiu.	2. Magimara ang isapnong malimpio.
3. Manalyang yang bua.	3. Magosay ang book.
4. Mamaaw.	4. Magpamaw.
5. Magngisngis yang isi.	5. Magsipilyo ang ipen.
6. Magsuut yang sapatu.	6. Magsoot ang sapatos.
7. Imesen tung bag yang garamiten tung iskuilaan.	7. Imesen sa bag ang mga kagamitan sa iskoilaan.
8. Maglisinsia tung ginikanan.	8. Maglisinsia sa gorang-gorang.

1. Maghilamos ka.	1. Wash your face.
2. Magpalit ka ng malinis na damit.	2. Change into clean clothing.
3. Magsuklay ka.	3. Comb your hair.
4. Mag-almusal ka.	4. Eat your breakfast.
5. Magsipilyo ka ng ngipin.	5. Brush your teeth.
6. Magsapatos ka.	6. Put on your shoes.
7. Ilagay mo sa iyong bag yong mga kailangan mo.	7. Put what you will need for school inside your bag.
8. Magpaalam ka sa magulang mo.	8. Tell your parents you are going.

Mga Garamiten Tung Paqlilimpiuen Ta Tinanguni

1. sabun	1. sabon
2. saruk	2. sarok
3. tualya	3. toalya
4. salyang	4. osay
5. pangisngis	5. sipilyo
6. basu	6. baso
7. palanggana	7. palanggana
8. salamin, ispiu	8. salamin
9. gunting	9. gunting
10. kimpit tung bua	10. sipit sa book

1. sabon
2. tabo
3. tuwalya
4. suklay
5. sipilyo
6. baso
7. palanggana
8. salamin
9. gunting
10. ipit sa buhok

1. soap
2. scoop (for dipping water)
3. towel
4. comb
5. toothbrush
6. glass
7. basin
8. mirror
9. scissors
10. hairpin

Mga Matitinlung Panggalang

1. Mupiang timpranu.	1. Mayad nga timprano.
2. Mupiang kereng kaldaw.	2. Mayad nga ogto ang adlaw.
3. Mupiang apun.	3. Mayad nga apon.
4. Mupiang lawii.	4. Mayad nga gabi.
5. Kumustaa?	5. Komosta kaw?
6. Maayen ka.	6. Mayad da.
7. Kumusta amu asan?	7. Komosta kamo dian?
8. Kumusta ra tanira?	8. Komosta sanda ren?
9. Bisa.	9. Bisa ako.
10. Sagumunana ta Dios.	10. Kalooyan kaw ang Dios.
11. Takwal.	11. Saka.
12. Pakled.	12. Seled.
13. Karung.	13. Gorang.
14. Magkayamat-kayamat ami ra.	14. Magamatamat kami ren.
15. Panaw ami ra.	15. Magpanaw kami ren.
16. Dakulung pagpakumusta yamen tung nira.	16. Mabael ang ameng pagpakomosta kananda.

1. Magandang umaga po.
2. Magandang tanghali po.
3. Magandang hapon po.
4. Magandang gabi po.
5. Kumusta ka?
6. Mabuti naman.
7. Kumusta kayo riyan?
8. Kumusta na sila?
9. Mano po.
10. Kaawaan ka ng Diyos.
11. Akyat po kayo.
12. Tuloy po kayo.
13. Umupo po kayo.
14. Paalam na po kami.
15. Aalis na po kami.
16. Kumusta na lang sa kanila.

1. Good morning.
2. Good day.
3. Good afternoon.
4. Good evening.
5. How are you?
6. Fine.
7. How are all of you there?
8. How are they now.
9. Please give me your blessing.
10. May God bless you.
11. Please come up.
12. Please come in.
13. Please have a seat.
14. Its about time we go now.
15. We are leaving now.
16. We send our fond greetings to them.

Mga Tuwul Ang Ipakdul Tung Mga Iskuila

1. Mamati amu kanay.	1. Magpamati kamo anay.
2. Mamati amu ta mupia.	2. Magpamati kamo y mayad.
3. Tuwalen mi yang talimaan.	3. Sabaten indo ang pakimaan.
4. Basaen mi ta maktel.	4. Basaen indo y mabaskeg.
5. Basaen mi ta maluway.	5. Basaen indo y maloay.
6. Pagaralan ming uman naa.	6. Pagaralan indo oman dia.
7. Magtalimaanaw, tuwalen mi.	7. Magpakimaan ako, sabaten indo.
8. Kemdenga.	8. Magtindeg kaw.
9. Kumarunga.	9. Magurang kaw.
10. Kung nagaaskean mi yang tuwal na, ipaabwat mi yang kalima mi.	10. Kong naelaman indo ang anang sabat ipaokbong indo ang indong alima.
11. Tudwan mung pagbitala, indi magngel yamen.	11. Baskegan mong paglimeg, indi amen mabati.
12. Maayen.	12. Mayad.
13. Tama.	13. Tama.
14. Mali.	14. Mali.

1. Makinig muna kayo.	1. Listen first.
2. Makinig kayong mabuti.	2. Listen carefully.
3. Sagutin (ninyo) ang tanong.	3. Answer the question.
4. Basahin (ninyo) ng malakas.	4. Read aloud.
5. Basahin (ninyo) ng mahina.	5. Read silently.
6. Pag-aralan ninyo itong muli.	6. Study it again.
7. Magtatanong ako, sagutin ninyo.	7. I'll ask a question, you answer.
8. Tumayo ka.	8. Stand up.
9. Maupo ka.	9. Sit down.
10. Itaas ninyo ang inyong kamay kung alam ninyo ang sagot.	10. Raise your hand if you know the answer.
11. Lakasan mo. Hindi namin marinig.	11. Speak louder. We can't hear you.
12. Magaling.	12. Good.
13. Tama.	13. Right.
14. Mali.	14. Wrong.

Mga Awel Ang Suruutun Yang Mga Baway May Yang Mga Lalii

1. bistida	1. bistida
2. sayasaya	2. sayasaya
3. gimay	3. patadyong
4. aper	4. aper
5. kimuna	5. kimona
6. kamisun	6. kamison
7. kamisita	7. kamisita
8. apislip	8. nagwas
9. karsunsilyu	9. karsonsilyo
10. tisyirt	10. tisyirt
11. tanggu	11. sando
12. pulu	12. polo

1. baro	1. dress
2. palda	2. skirt
3. patadyong	3. barrel skirt
4. blusa	4. blouse
5. kimona	5. embroidered sheer blouse
6. kamison	6. slip, chemise
7. sandong	7. half-chemise (worn under <u>kimona</u>)
8. nagwas	8. half-slip
9. karsonsilyo/panti/salawal	9. underwear shorts (for boys),
panty (for girls)
10. kamiseta	10. T-shirt
11. sandong	11. undershirt
12. polo	12. sport shirt

13. tarual
14. tarual ang pungkul
15. akes
16. sapatus
17. tudung
18. rilu, urasan
19. titing
20. paamut
21. kulintas
22. aritus, sumbang
23. pursilas

13. kalilies
14. korto
15. akes
16. sapatos
17. todong
18. rilos
19. singsing
20. paamot
21. kulintas
22. salasios
23. porsilas

13. pantalon	13. pants
14. korto	14. shorts
15. sinturon	15. belt
16. sapatos	16. shoes
17. sombrero, sumbalilo	17. hat
18. relo	18. watch
19. singsing	19. ring
20. pabango	20. perfume, deodorant
21. kwintas	21. necklace
22. hikaw	22. earrings
23. pulseras	23. bracelet

Mga Ayep

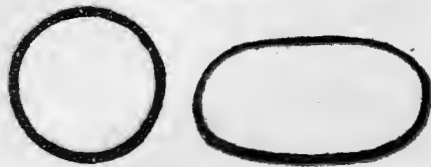
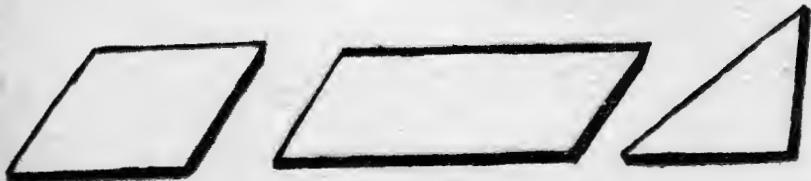
1. karabaw	karabaw	kalabaw	carabao
2. uti	kuti	pusa	cat
3. piak	pise	sisiw	chick
4. manu	manok	manok	chicken
5. baka	baka	baka	cow
6. bukaya	buaya	buwaya	crocodile, alligator
7. kalasiaw	usa	usa	deer
8. kiru	tio	aso	dog
9. talipaka	pangka	palaka	frog
10. kuti-kuti	koti-koti	kiti-kiti	mosquito larva
11. tiki	toko	tuko	gecko
12. gansa	gansa	gansa	goose
13. kupa, manung inayen	manigbata, manok nga inaen	inahing manok	hen
14. kabayu	kabayo	kabayo	horse
15. talektek	talektek	butiki	lizard
16. bakes	amo	matsing, unggoy	monkey
17. ambe	ambe	daga	mouse, rat
18. bawuy	baboy	baboy	pig
19. kawitan	langganen	tandang	rooster
20. iraw	magkal	ahas	snake
21. bakuku	bakoko	pagong	tortoise

Mga Ayep

1. geyem	geyem	langgam	ant
2. surung	torong	bubuyog	bumblebee
3. belengan	bagangan	salagubang, uwang	beetle
4. kalibangbang	alibangbang	paru-paro	butterfly
5. kupapa	kopapa	higad	caterpillar
6. banbanen	banbanen	alupihan	centipede
7. ukuk	okok	ipis	cockroach
8. inang lawii	mara-mara	kuliglig	cricket
9. tunding-tunding	tebed-tebed	tutubi	dragonfly
10. puyanget	puyanget	alitaptap	firefly
11. bitik	bitik	pulgas	flea
12. utu yang manu	dapaw	hanip	chicken flea
13. palangat	langaw	langaw	fly
14. kalamintik	taliba'la	balang, tipaklong	grasshopper
15. utu	koto	kuto	louse, lice
16. namu	namok	lamok	mosquito
17. gamu-gamu	alibangbang	gamu-gamu	moth
18. lawak	lawa	gagamba	spider
19. andap	anay	anay	termite
20. luluy	olalago	uod	worm

9 4 3 6
1
0 2 5 8
7

Mga Uras

Mga Bilang

Mga Kuarta

Mga Tabas

Mga Uras

1. Unu pang urasay magimpisa yang miting?	1. Anong oras magimpisa ang miting?
2. Mga alas nuibi yang timpranu
Ala una tung apun.
Alas dus midya tung apun.
Alas kuarintay
singku tung apun.	2. Mga alas noibi ang timprano
Ala ona ang apun.
Alas dos i midia ang apun.
Alas koatro koarintay
singko ang apun.
3. Mabuay pa wasu?	3. Maboay pa kabay?
4. Unu rang urasay?	4. Anong oras den?
5. Nauria ra.	5. Naori ka ren.

Mga Aran Yang Mga Kaldaw

Linggu

Lunis

Martis

Mirkulis

Wibis

Birnis

Sabadu

Dominggo

Lonis

Martis

Mirkolis

Wibis

Birnis

Sabado

1. Anong oras magsisimula ang pulong?
2. Alas nuwebe ng umaga.
Ala-una ng hapon.
Alas-dos medya ng hapon.
Alas kwatro-kwarenta'y singko ng hapon.
3. Matatagalan pa ba?
4. Anong oras na?
5. Huli na kayo.

Linggo

Lunes

Martes

Miyerkoles

Huwebes

Biyernes

Sabado

1. What time does the meeting start?
2. Nine in the morning.
1:00 in the afternoon.
At 2:30 pm.
At 4:45 pm.
3. Will it be a long time yet?
4. What is the time?
5. You're late.

Sunday

Monday

Tuesday

Wednesday

Thursday

Friday

Saturday

Kaldaw May Lawii

1. kaldaw / lawii	1. adlaw / gabi
2. numaan / muyang lawii	2. dadi / isaben sa gabi
3. tan nungapun / tan lawii	3. kaapon / kagabi
4. andamal / andamal ang lawii	4. aremen / areman nga gabi
5. tang ngengesa, atiang sasang kaldaw	5. datong isarang adlaw
6. tang ngengesang lawii, atiang sasang lawii	6. ikaroang gabi, datong isarang gabi
7. tan nungapun ang apun	7. kaapon na apon
8. panlikarem, panlakaw-lakaw	8. sirem
9. tenganan ta lawii	9. tenga y gabi
10. pangayag	10. kasasanagen
11. timpranu	11. timprano
12. kereng kaldaw	12. ogto ang adlaw
13. apun	13. apon
14. nasantek da yang kaldaw	14. salep den ang adlaw

1. araw / gabi	1. day / night
2. ngayon / mamayang gabi	2. today / tonight
3. kahapon / kagabi	3. yesterday / last night
4. bukas / bukas ng gabi	4. tomorrow / tomorrow night
5. kamakalawa	5. day before yesterday
6. noong isang gabi	6. night before last
7. kahapon ng hapon	7. yesterday afternoon
8. agaw-dilim	8. twilight
9. hating-gabi	9. midnight
10. madaling-araw	10. dawn
11. umaga	11. morning
12. tanghali	12. noon
13. hapon	13. afternoon
14. paglubog ng araw	14. sunset

Mga Uras Ang Belagan Piu

1. Ta nungayna
2. Numaan ang timpranu
3. Numaan ang apun
4. Numaan
5. Muya

1. Kaina
2. Dading timprano
3. Dading apon
4. Dadi
5. Isaben

Mga Uras Ang Piu

1. Sang kaldaw may sang lawii
2. San linggu
3. Sam bulan
4. San takun
5. kaldaw
6. lawii

1. Isarang adlaw ig sa ka gabi
2. Isarang dominggo
3. Sa ka bulan
4. Sa ka dagon
5. adlaw
6. gabi

1. Tung pira pang kaldaw
2. kaldaw-kaldaw
3. Takun ang natakliwan
4. Yang takun ang naa
5. Tung matatakun

1. Sa pira ka adlaw
2. adlaw-adlaw
3. Dagon nga naglelebas
4. Ang dagon nga dia
5. Sa madason nga dagon

1. kanina
2. kaninang umaga
3. ngayon hapon
4. ngayon
5. mamaya

1. isang araw at isang gabi
2. isang linggo
3. isang buwan
4. isang taon
5. araw
6. gabi

1. balang-araw
2. araw-araw
3. nitong noong nakaraang taon
4. itong taong ito
5. sa susunod na taon

1. a while ago
2. this morning
3. this afternoon
4. now
5. later

1. one 24 hour period
2. one week
3. one month
4. one year
5. day time
6. night time

1. someday
2. every day
3. last year
4. this year
5. next year

Mga Bilang

1. sasa	isara	isa	1
2. durua	darwa	dalawa	2
3. tulu	tatlo	tatlo	3
4. epat	apat	apat	4
5. lima	lima	lima	5
6. enem	anem	anim	6
7. pitu	pito	pito	7
8. walu	walo	walo	8
9. siam	siam	siyam	9
10. sam puluk	sam polo	sampu	10
11. duruam puluk	darwang polo	dalawampu	20
12. tulum puluk	tatlong polo	tatlumpu	30
13. epat am puluk	apat nga polo	apatnapu	40
14. limam puluk	limang polo	limampu	50
15. enem am puluk	anem nga polo	animnapu	60
16. pitum puluk	pitong polo	pitumpu	70
17. walum puluk	walong polo	walumpu	80
18. siam am puluk	siam nga polo	siyamnapu	90
19. sang gatus	sa ka gatos	isang daan	100
20. san liwu	sa ka ribo	isang libo	1000

1. primiru	primiro	una	first
2. yadwa	ikarwa, pangarwa	ikalawa	second
3. yaklu	ikatlo, pangatlo	ikatlo	third
4. yaepat	ikaapat, pangapat	ikapat, ikaapat	fourth
1. minsa	kaisara	minsan	once
2. madwang bisis	ikarwang bisis	dalawang beses, ulit	twice
3. maklung bisis	ikatlong bisis	tatlong beses, ulit	thrice
4. maepat ang bisis	ikaapat nga bisis	apat na beses, ulit	four times
5. malimang bisis	ikalimang bisis	limang beses, ulit	five times
6. madagmit	madagmit	madalas	often
7. pambiira ilem	pambihira lamang	bihira	seldom
8. pirmi	pirmi	malimit, palagi	always
9. kung kaisan	kong kaisan	pagkaminsan, paminsan-minsan	sometimes

Mga Kuarta

1. diis, diis sintabus	1. diis, diis sintabos
2. bainti, bainti sintabus	2. bainti, bainti sintabos
3. singkuinta, singkuinta sintabus	3. singkointa, singkointa sintabos
4. pisu, pisus	4. piso
5. unu bainti	5. ono bainti
6. unu singkuinta	6. ono singkointa
7. singku pisus	7. singko pisos

diyes, diyes sentimos	P .10	ten centavos
bente, bente sentimos	P .20	twenty centavos
singkwenta, singkwenta sentimos	P .50	fifty centavos
piso	P1.00	one peso
uno bente	P1.20	one twenty
uno singkwenta	P1.50	one fifty
singko pisos	P5.00	five pesos

Mga Tabas

1. mabilug
2. kuadradu
3. kuadradung binlayan
4. abwat, muug
5. diput
6. matadleng, matuklid
7. kilu, bayuku
8. tuluy tutuy
9. matagpis

1. mabilog
2. koadrado
3. riktanggolo
4. malabeg
5. mataged
6. matadleng
7. kilo
8. tatlong posod, trianggolo
9. mabilog maite

1. bilog	1. round, circle
2. parisukat	2. square
3. parihaba	3. rectangle
4. mahaba	4. long
5. maiksi [^] / maikli [^]	5. short
6. tuwid	6. straight
7. liko, baluktot	7. curved
8. tatsulok, tatlong sulok triyanggulo	8. triangle
9. parabilog	9. oblong